

## Альберт Лорд як епічний співець

Джеффри Віллс

УДК 39(73)(092)

**Jeffrey Wills. Albert Lord as a Singer of Tales.** Although Albert Lord was well-versed in dispassionate scholarly prose, he had also been a field-worker and collector of epics, who was acutely aware of his role in the audience. Like other modern anthropologist, he knew that the observer is also always being observed. And so here I want to observe Albert Lord as a scholar. He is also our tale singer.

**Keywords:** composition in performance, recomposition, interaction with audience, dictation.

«Ця книжка про Гомера. Він наш епічний співець», – цими простими словами починається відома праця Альберта Лорда. Найменше поміченим, проте, мабуть, найістотнішим у цих рядках є слово «наш». Гомер – видатний рапсод не лише минулого, але й сучасності. Мілмен Перрі та Альберт Лорд повернули до життя епос, «познайомили» нас зі співцями, яких особисто знали. А. Лорд був майстром позбавленої пристрастей наукової прози і збирачем епіки, працював, як то кажуть, «у полі» та водночас був свідомим своєї ролі в аудиторії. Як і будь-який сучасний антрополог, він знав, що кожен, хто спостерігає, виконує також роль спостережуваного. У цій статті ми розглянемо образ А. Лорда як ученого, оскільки вважаємо його нашим епічним співцем.

Звісно, є певна різниця між Гомером та А. Лордом: Гомер був неписьменним епічним поетом, тоді як А. Лорд – високоосвіченим ученим. Головними жанрами А. Лорда були академічна доповідь та монографія. Утім, він був і виконавцем. Як професор Гарварда він щорічно читав лекції для тисяч студентів в одному з найпопулярніших класів коледжу. Предмет занять був досить цікавим – фольклор та епіка від Гомера до голлівудських фільмів.

А. Лорд щороку залучав до класу більше тисячі студентів. Він був управним і досвідченим оповідачем, зазвичай використовував записи балканських співців, хоча міг також заграти на гусях, щоб продемонструвати своє уміння.

Ми розглянемо декілька способів зіставлення ідей А. Лорда щодо епічних співців та його власної діяльності. Зокрема, обговоримо приклад дійства, виконавцем якого був А. Лорд, при дослідженні однієї з його улюблених тем – Матен Перрі. 1990 року, документуючи фотографії з колекції М. Перрі в Гарварді, я зібрав певну кількість непаспортизованих світлин, зроблених ним або А. Лордом у 1930-х роках, і попросив останнього описати їх. Результатом стала сорокахвилинна розповідь, записана на плівку.

А. Лорд ілюстрував теоретичні питання, що їх він сформулював як композицію у виконанні, рекомпозицію, взаємодію з аудиторією і диктування. Розглянемо його власну виконавську свідомість.

*Композиція у виконанні.* Фотографії, надані мною А. Лордові для опису, дають можливість помітити дрібні прийоми, до яких часто вдавався він сам чи інші оповідачі. Більшість фотографій зроблено під час першої поїздки Перрі 1933 року. Однак, коли ви слухаєте плівку, то забуваєте, що А. Лорда там не було, частково через те, що він був досить добре обізнаним з історією, але ще й тому, що він був досвідченим і впевненим «співцем», який легко переймав традицію.

Найістотнішим було те, що А. Лорд знав, як подати матеріал у наративній формі. Ми мали на меті зафіксувати ці зображення та коментарі до них на компакт-дискі і кожен світлинку подати окремо, сподіваючись, що митець додасть до кожної з них коментар. Проте він вчинив по-іншому. Спершу він розклав двадцять чотирьох знімків так, щоб вони відтворили певний сюжет. А. Лордові було потрібно лише декілька хвилин, аби переглянути ці зображення і швидко скласти їх в оповідь з чіткою структурою та зв'язками, що включала епізоди, яких насправді ніколи не було. Якщо журналіст чи редактор, який робив підписи під малюнками, може одразу розповісти, що на них зображено, і вже потім звернутися до канви подій, то А. Лорд як оповідач чинив зовсім інакше. Здавалося, що він повністю ігнорує зображення, роблячи вступ, перш ніж перейти до історії, відтвореної на фотографії. Водночас митець робив перехресні зауваження, рухаючись вперед і назад від однієї ілюстрації до іншої, наприклад: «За мить ви побачите інше фото...» або «Нарешті, я скажу набагато більше про Ніколу, тому що...» (хоча нічого більше про нього він не говорив). Забігання наперед та зазирання в минуле видаються ускладненими літературними прийомом, проте значною мірою вони властиві спонтанному усному виконанню.

*Рекомпозиція.* Я волів зафіксувати на плівку якомога більше, тож під приводом тестування обладнання розпочинав розпитувати А. Лорда про те, як він зустрів Мілмена Перрі. Обладнання спочатку не працювало, тому я попросив його повторити перші 5 хвилин розповіді. Я дуже шкодую, що не збереглася перша версія для порівняння, адже повторна розповідь є чудовим зразком стабільності й варіювання при переказуванні теми

та демонструє багато з того, що писав А. Лорд про епічних співців. Друга розповідь була стислішою в окремих частинах, проте набагато розлогішою в інших. Це була людина, котра оповідала сюжет, що його вже доводилося переказувати багато разів, і який водночас був новим. За словами А. Лорда, він займався «збереженням традиції через постійне її відтворення» [2, р. 29]. Попри те, що польова робота на Балканах була спрямована на написання «Епічного співця», стало зрозуміло, що його власне наукове життя як лектора та оповідача також сформувало погляди на усну традицію.

*Взаємодія з аудиторією.* Альберт Лорд знав, що я записую його для підготовки компакт-диска, завдяки якому можна передати його голос та деякі зображення. Він наче робив публічну доповідь, але знаючи мене, не втримувався, щоб не зробити принагідні відступи, котрі могли бути цікавими для мене. В окремих місцях він говорив: «Я відхиляюся, проте це неістотно, оскільки ви контролюєте стан справ»; «Ви можете вирізати це...»; «Я пригадую для Вас». Це вказувало на його вихованість та поміркованість, а також свідчило про те, що він як виконавець пристосовується до своєї аудиторії.

*Диктування.* У дослідженнях, присвячених Гомерові, триває дискусія щодо питання, як було записано усний текст [3; 4]. Ми неодмінно зіставляємо досвід А. Лорда при транскрибуванні записів Перрі, здійснених за допомогою фонографа. Його було вперше застосовано для запису співців 1933 року, а згодом, узимку

1935 року, М. Перрі використав його для запису своїх коментарів та польових нотаток, які, як свідчить А. Лорд, він потім надрукував «із цієї машини» для рукопису про Чора Гюзо<sup>1</sup>.

*Усвідомлення себе бардом.* Останній пункт виділений для проведення паралелей між співцями та вченими. Апарат, що його застосовував М. Перрі для запису співців, було згодом використано для запису самого М. Перрі. Як і бард, учений передає традицію знання. У цьому інтерв'ю роль А. Лорда як творця традиції особливо виразна. Він не був присутній на багатьох зображеннях, які коментував, проте він оживив ці сцени для аудиторії більш пізнього часу. Сам А. Лорд писав: «Нам часом важко усвідомити, що людина, котра сидить перед нами й виконує епічну пісню, є не простим носієм традиції, а її творцем» [2, р. 13]. Це особливо справедливо для вченого, який сидить перед нами і розповідає про події, що не мають альтернатив. Більше того, історіографічна робота переконала нас, що всі історики є художниками-творцями. Це особливо справедливо щодо автобіографії. Як гомерівський епос зробив Ахіллеса героєм, так учений М. Перрі зробив героєм співця Авдо Меджедовича. Так само і праця Альберта Лорда та численні розповіді про Мілмена Перрі зберегли пам'ять про останнього.

Нині ми також чинимо, як барди, розповідаючи правдиву історію про Альберта Лорда та значення його монументальної праці.

## Примітки

<sup>1</sup> Чор Гюзо – епічний співець, творчість якого вивчав М. Перрі [див.: 1; 5].

## Література

1. Lord A.-B. Homer, Parry and Huso // American Journal of Archeology. – 1948. – Vol. 52. – P. 34–44.  
2. Lord A.-B. The Singer of Tales. – Cambridge, Mass; Harvard University Press, 1960.

3. Nagy G. Poetry as Performance, Homer and Beyond. – Cambridge, 1996.

4. Powell B. Homer and the Origin of the Greec Alphabet. – Cambridge University Press, 1991.

5. Лорд А.-Б. Сказитель. – М., 1994. – С. 31–32.

Авторизований переклад з англійської Андрія Бріцина